

BUDDHIST PARADIGM ON HEALTH AND HEALING

WICHIT PAONIL

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF
DOCTOR OF PHILOSOPHY
(MEDICAL AND HEALTH SOCIAL SCIENCES)
FACULTY OF GRADUATE STUDIES
MAHIDOL UNIVERSITY
2003

ISBN 974-04-3229-8
COPYRIGHT OF MAHIDOL UNIVERSITY

กระบวนทัศน์พุทธศาสนาด้านสุขภาพและการเยียวยา
(BUDDHIST PARADIGM ON HEALTH AND HEALING)

วิจิต เปานิล 4137871 SHMS/D

ปร.ด. (สังคมศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุข)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ : ลือชัย ศรีเงินขวง, Ph.D., โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, M.D. Ph.D.,
ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์, Ph.D.

บทคัดย่อ

ปัญหาสุขภาพที่สังคมปัจจุบันกำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้ มิได้เป็นเพียงแค่ปัญหาที่เกิดจากการขาดความรู้ทางการแพทย์หรือการบริหารจัดการระบบสุขภาพเท่านั้น แต่เป็นปัญหาในระดับกระบวนทัศน์หรือความเข้าใจพื้นฐานในการทำความเข้าใจสรรพสิ่งที่เรานำมาใช้ในการทำความเข้าใจเรื่องสุขภาพรวมทั้งเรื่องอื่นๆ ในสังคม วัตถุประสงค์หลักของการศึกษาชิ้นนี้ต้องการหากระบวนทัศน์อื่นที่จะนำมาใช้ทำความเข้าใจและเป็นแนวทางในการจัดการด้านสุขภาพในสังคมไทย โดยได้ศึกษาพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นกระบวนทัศน์ว่าจะสามารถนำมาใช้ได้เหมาะสมเพียงใด การศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกได้ศึกษาข้อมูลในพระไตรปิฎก (ซีดีรอม) หนังสือพุทธธรรม และหนังสือพุทธศาสนาที่สำคัญอื่นๆ เพื่อค้นหาหลักคิดพื้นฐานที่เป็นกระบวนทัศน์ของพุทธศาสนา และทัศนะที่มีต่อสุขภาพและการเยียวยาผู้ป่วย ส่วนที่สอง เป็นการศึกษาวิถีชีวิตและประสบการณ์ของพุทธศาสนิกชนที่ศึกษาปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังจำนวน 7 ท่าน และหน่วยงานที่มีพระที่ดำเนินกิจกรรมช่วยเหลือผู้ป่วย 1 แห่ง เพื่อคู่อิทธิพลของกระบวนทัศน์พุทธศาสนาที่มีต่อชีวิตจริงในสังคม

จากการศึกษาพบว่าหลักคิดพื้นฐานของพุทธศาสนา มองว่าสรรพสิ่งที่บังปวงเป็นเพียงกระแสของเหตุและปัจจัยที่หมุนเนื่องสัมพันธ์สืบต่อกันมาภายใต้กฎธรรมชาติหนึ่งเดียวที่อาจกล่าวถึงได้ในรูป กฎไตรลักษณ์ หลักปฏิบัติสมุปปาท หรือหลักอริยสัจ 4 ตามความเหมาะสม ภายใต้กฎธรรมชาตินี้ถือว่าสรรพสิ่งไม่มีตัวตนที่แท้จริง ไม่มีองค์ประกอบพื้นฐาน และไม่มีผู้สร้างที่แยกเป็นอิสระอยู่ต่างหาก หลักคิดนี้ได้เป็นพื้นฐานในการรับรู้โลกและความจริง และกำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของพุทธศาสนิกชนที่ศึกษาปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง และยังเป็นพื้นฐานในการกำหนดนิยามและการรับรู้เกี่ยวกับสุขภาพด้วย สุขภาพดี ในความหมายที่กว้างที่สุดในพุทธศาสนาหมายถึงภาวะที่ปราศจากความทุกข์ทั้งปวงนั่นคือนิพพาน ภาวะทางสุขภาพเป็นผลที่เกิดจากปัจจัยต่างๆ ที่ทำมาในอดีต และผลจากสิ่งแวดล้อม การแก่ เจ็บป่วย และตาย เป็นเรื่องธรรมดาของชีวิตที่เกิดจากการปรุงแต่งของเหตุปัจจัย หลักคิดทางสุขภาพดังกล่าว ได้ทำให้พุทธศาสนิกชนที่ศึกษาปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังเลือกมีชีวิตที่เรียบง่ายไม่ทุกข์ และวิตกกังวลกับปัญหาสุขภาพจนเกินไปเพราะตระหนักถึงความบอบบางและไม่มีตัวตนที่แท้จริงของร่างกายนี้ ซึ่งเป็นแนวคิดและการปฏิบัติตัวทางสุขภาพที่น่าสนใจ สามารถใช้ลดปัญหาในด้านสุขภาพที่มีอยู่ในปัจจุบันลงได้ จึงสมควรนำกระบวนทัศน์พุทธศาสนากลับมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาสุขภาพในสังคมไทย

BUDDHIST PARADIGM ON HEALTH AND HEALING

WICHIT PAONIL 4137871 SHMS/D

Ph.D. (MEDICAL AND HEALTH SOCIAL SCIENCES)

THESIS ADVISORS : LUECHAI SRINGERNYUANG, Ph.D., KOMATRA
CHUENGSA TIANSUP, M.D., Ph.D., TAVIVAT PUNTARIGVIVAT, Ph.D.**ABSTRACT**

This study was begun because of the recognition of the problems we are presently facing in the health system. These health problems are not only due to the deficiency in scientific and administrative knowledge, but are also the result of the limitation of the paradigm that we currently use to generate the knowledge and ways to solve health problems. The objective of this study is to find an alternative paradigm for understanding health issues and guiding health practices in Thai society. Buddhism was selected to study as this alternative paradigm. The *Thai Tipitaka*, on CD-ROM, and *Buddhadhamma* were used as basic databases for investigating Buddhist principles and perspectives on health. Seven well-trained Buddhists were selected in order to learn their perceptions and living styles.

This study found that Buddhism perceived all existences as integrated factors depending on the processes of interdependent causal relationships governed by one ultimate natural law namely “Dependent Origination (*Paticcasamuppada*)” or “Three Characteristics (*Tilakkhana*)” or “Four Noble Truths (*Ariyasacca*)”. This law of nature directs all aspects of human life including health and disease. Under this law, there is no real self, no original entity and no creator existing freely in or out of them. These premises operate as a paradigm that deeply penetrates and influences the disciples’ perceptions and living styles. The broadest meaning of disease in the Buddhist paradigm involves all kinds of human suffering while health is the state of complete freedom from suffering. Health status is a consequence of our previous deeds and surrounding environment starting from previous lives up to the present time. According to the study of the well-trained Buddhists’ lives, this study clearly found that their health perceptions and ways of caring for health were guided by the Buddhist paradigm. The beliefs in the fragile nature of life and no real self are found determining all their breaths even while suitable care is applied during their ill-health. The applications of the Buddhist paradigm made them have less suffering and stress even when facing severe diseases or death. This study suggests re-implanting the Buddhist paradigm into Thai society for reducing health problems.

KEY WORDS : BUDDHISM / HEALTH / HEALING / PARADIGM
187 P. ISBN 974-04-3229-8